

Частното училище в публичното пространство¹

Траян А. Попков
Югозападен университет "Неофит Рилски"

С приемането на Закона за народната просвета се прие, че публичното и частно училище са равнопоставени институции на образователната система². Частно и публично обаче са две различни социални сфери, между които съществуват реални сложни връзки и противоречия³. Затова и основните въпроси, които се разглеждат в темата, са свързани с публичното представяне на частното училище у нас: С какъв образ то се представя в публичното пространство? Какво публикува? Как го прави? Какви са последствията за него и за образователната система в цялост?

Няколко са конвенциите, от които се търси отговор на тези въпроси. Първата е, че образованието е властов ресурс⁴ и затова е предмет както на частни, така и на публични интереси. Втора е, че регламентираната конкуренция между частното и публичното образование у нас е необходимо условие за взаимното им обогатяване и развитие на образователната система в цялост. Освен това се приема, че в съдържанието на понятието "частно училище" се включват различни класове частни училища: предучилищни заведения, средни и висши училища, като в анализа по-нататък се има предвид средното училище. Накрая, под обществено училище се разбира системата от държавните и общински училища.

При тези условия тезата, която се защитава, е че към момента българското частно училище не е обект на сериозно публично представяне и това състояние не е

---

¹ Публикувано в сб. "Алтернативни тенденции в частното училищно образование, София, 2002 г., с.80-87.

² Вж.чл. 9 и чл. 2 във връзка с чл. 10 от ЗНП.

³ От юридически позиции частната сфера е затворена до отделната личност, тя е ориентирана към интересите на отделните социални агенти. В нея не се разкриват елементи на *impregium*, на държавна властова наложителност и обществените интереси не се отчитат, освен ако не се нарушават сериозно, та същите да предизвикат съответна реакция на същата тази власт, която представлява обществените интереси. Обратно, публична сфера е отворена за всички личности от обществото и има за задача защита на общите интереси. По тази причина отношенията в нея се регулират от държавната власт чрез легитимни правни актове (Ганев, 1990; Милкова, 1995).

Ако в частна сфера решенията се взимат закрито за останалите и въз основа на лични интереси и воля, в обществената те са продукт на открит и рационално обоснован диалог (Хабермас, 1995). Докато в личната сфера информацията е затворена в рамките на отделните частни единици, то социалната предполага открит и регламентирана обмяна на информация и структури, които я поддържат.

⁴ Доколкото в образованието се предават идеи и се осъществява от институции (Гълбрайт, 1993: 28, 55-69) има отношение към инструментите и източниците на власт. Сферата на образованието освен това е и сфера на бизнес: образованието има цена и като услуга то се продава. Собствеността, която чрез него се създава, отново

удовлетворително както за неговото развитие, така и за стимулиране на публичното, общественото образование. Една възможна стратегия за успешното публично представяне на частното училище в образователното пространство, е то да произвежда публичност. Кои са основанията за подобни размисли?

В публичното пространство частните интереси, каквито безспорно преследва и частното училище, се представят чрез средствата за масова информация. Една от преследваните цели е да се заяви пред обществеността за съществуването на тези частни интереси и да се покаже конструктивната им обществена функция. За осъществяването на тази цел се търси признанието на една по-специална, но достатъчно широка публика, която е професионално компетентна и на една по-широка, която не е толкова компетентна, но нейното информиране е от значение, доколкото може да се разчита на подкрепата ѝ като потребител на образователни услуги и на мнението ѝ в публичното пространство за качеството, респ. за социалното значение на тези услуги.

Вестник “Аз-буки” е специализиран педагогически ежеседмичник, който информира една достатъчно широка професионално компетентна педагогическа общност, при това като национален седмичник за образование и наука, официално спонсориран от МОН, има за задача да защитава държавните, а следователно и публичните интереси в сферата на образованието⁵. Затова той е удачен представителен пример за вглеждане в публичния образ на частното училище в условията на демократизиращото се наше общество.

Прави впечатление, че на страниците на вестника частното училище присъства повече от спорадично. Така например за първото полугодие на настоящата 2002 година се среща само една публикация, която по заглавие и съдържание е ориентирана към частното училище⁶. За цялата 2000 година, която е подбрана случайно, положението не е кой-знае колко по-добро – само 5 публикации⁷. Съдейки в количествен аспект, може да се мисли, че частното училище не е успяло да наложи присъствието си в тази медия. Защо това е така?

Възможна е хипотезата, че една проправителствено ориентирана медия не обръща полагащото се внимание на частното училище, но тя не издържа, тъй като самите

го превръща в източник на власт. Следователно налице са всички условия за конкуренция между публичната и частната сфера по повод на достъпа до и контрола над сферата на образованието.

⁵ Това допускане е твърде условно, доколкото не отчита, че администрацията в лицето на различните институции твърде често преследва свои собствени интереси, които не рядко се разминават с обществените.

⁶ Още две частни висши училища. – Аз-буки, бр. 23/2002 г., с. 3.

⁷ Изложение на частни училища. – Аз-буки, бр. 15/2000 г., с. 2; Частните училища отстояват правата си. – Аз-буки, бр. 31/2000 с. 2; Списък на утвърдените от МОН частни училища и детски градини. – Аз-буки, бр. 31/2000

представители на БАЧУ (Българска асоциация на частните училища) в публичните си изяви пред тази медия не поставят такъв проблем. На официалния сайт на асоциацията той също не се среща. Остава да се мисли за другата хипотеза: частното училище не произвежда в подобаваща степен и качество събития, които да налагат образа му в публичното пространство.

За отбелязване е, освен това, че публикациите във вестника имат отразяваща насоченост. В тях се информира за форуми, на които представители на частните училища представят проблемите си и почти не се срещат материали, информиращи съдържателно за дейността на тези училища, за техните постижения и обществените им измерения. От тези форуми се създава впечатление, че частното училище е в положение на протестиращо от подценяване подрастващо дете⁸. Основната причина за протеста е финансова – държавата не само че не заделя средства за подпомагане на частните училища, но и облага с 20 % ДДС таксите за образователни услуги. Затова се настоява да се премахне тази практика.

Не подлежи на съмнение, че финансирането е от изключително значение за развитието на образованието и правото на частната сфера е да поставя под съмнение обществения смисъл на актове на държавната власт. Но с акцентирането на финансовите си проблеми едва ли частното училище утвърждава уважаван публичен образ. Най-малкото защото държавата е повече от бедна и няма средства за държавното училище, камо ли за подкрепа на частното. И още нещо: доколкото огромната част от населението на страната ни не може да си позволи частно образование, създават се поне още две впечатления: първо, за аморалност на подобни искания и второ, за “объркване на сметките”: ако частното училище си присвоява приходите от дейността си, защо да не си поема и разходите, още повече в случая ДДС се плаща от крайния потребител на образователните услуги, а не от самите училища⁹.

В подобен спор е по-важно частното училище да покаже финансови предимства поне в две посоки: възможностите да акумулира финансови средства от фондове и фирми и реално

г., с. 3; Частните училища в конкуренция с държавните. – Аз-буки, бр.45/2000, с. 10; Частните училища – равнопоставени. – Аз-буки, бр.48/2000, с. 3.

⁸ Може да се допусне, че една проправителствена медия не информира коректно обществеността за ставащото в сферата на частното образование. Подобна хипотеза обаче отпада, доколкото оторизирани представители на частните училища не протестират на страниците на теза медия за некоректност спрямо тях. Затова остава да се приеме, че изнесеното на страниците на вестника отговаря на действителността.

⁹ Друг е въпросът, че ставката на ДДС, натоварвайки потребителите на образователни услуги, ограничава масата на лицата-потребители, готови да платят за подобни услуги.

по-добро управление на финансовите средства. За съжаление в анализирания публикация във вестника за подобен финансов мениджмънт не става дума.

От страниците на вестника се разбира, че частното училище е сравнимо с общественото в качеството на продукта – неговите ученици са добре подготвени за да навлязат в практиката или да продължат образованието си. Цитират се данни каква част от випускниците продължават образованието си във висши училища в чужбина и каква – у нас. Това безспорно е важно за публичния образ на частното училище. Но при по-добрите материални условия, които то създава, при възможността да привлече от сферата на обществените училища кадри, подобни аргументи не са особено впечатляващи. Още повече, че от елитни обществени училища като езикови и математически гимназии десетки абитуриенти продължават с висшето си образование в чужбина.

Утвърждаването в публичното пространство е въпрос на послания по определени рационални правила. Затова за частното училище са важни законовите рамки, определящи полето за дейност. Анализирания публикация обаче създават представа, че частните училища са удовлетворени от регламентацията, която в частност им налага държавата чрез наложените от нея учебни планове и програми. Но именно при тази регламентация конкуренцията между двата клона на образователната система се обезсмисля откъм възможности за публична полза, защото частните училища са лишени от възможността да покажат другост и от потенциал за правене на качествено и финансово ефективно образование по свои педагогически системи.

Евентуална подобна дискуссия за рационалността на законовата регламентация има публично измерение и в това, че частното училище става пример за отстояване на гражданственост. Ако е възможно качествено образование по други стандарти, значи че и другото качество, предлагано от частното училище, заслужава уважение.

Възможна е хипотезата, че частното училище среща консервативността на обществото и затова трудно се налага образа му в една обществена медия, каквато е вестник “Аз-буки”. Но тогава каква по-добра възможност да се променя тази хипотетична консервативност чрез една практически защитена иновативност на частното училище? Именно на тази територия това училище е длъжно да покаже алтернативността си на противостоящата му закостеняла педагогическа система на общественото училище. За съжаление от представените форуми на частното училище в тази медия не се разбира нищо за иновативната му сила. Дали медията не ги е уловила или самото частно училище не ги е публикувало (терминът е мой –

Тр. П.) не може да се разбере, но към този момент и на сайта на БАЧУ не може да се прочете за иновативни инициативи на това училище.

Как изглежда частното училище в една печатна медия за една по-широка и педагогически по-некомпетентна публика? В търсене на отговор на този въпрос са анализирани публикации по проблемите на образованието в седмичника "Капитал". Този вестник не е педагогически ориентиран, но въпреки това на неговите страници се срещат повече и по-задълбочени публикации по проблемите на училището, отколкото в редица други печатни медии от същия характер. Той създава публичен образ на частното училище пред сравнително широка и добре подготвена публика. Затова на анализ са подложени публикациите във вестника от 2000 и 2001 година, в които се засягат и проблеми на частното училище.

Типичната ориентация на тази медия проличава в това, че финансовите проблеми са сред често обсъжданите теми. Тук обаче се акцентира на различни възможности за финансиране на частното училище: дарителство, финансиране чрез фондации, дейности¹⁰ на училището и пр. Подобен начин на обсъждане на тези проблеми е далеч по приемлив за публичното пространство, защото подчертава активното гражданско начало във финансирането на училището и защото не ги превръща едва ли не в единствените му проблеми. Самото училище се представя не в страдалчески план, а като активен субект на гражданственост: хората, които го изграждат, не се оплакват, не молят, а дават от себе си и упорито търсят начини да променят консервативното отношение не само към частното училище, но и към образованието въобще.

В чисто икономически план в публичното пространство се извежда потенциала на частното училище да акумулира средства. Ако за да функционира едно частно училище може да се основе фондация, то може да се мисли за подобен публичен механизъм за финансиране и на обществените училища. Налице е работещо решение на твърде съществен проблем, който може да бъде последван и от общественото училище. В публичното пространство се отправя едно подразбиращо се питане: има ли, не обществени училища, а общини, които да са изградили фондации или да са иницирали и подкрепили създаването на граждански фондове, които да подпомогнат образованието на тяхната територия? Разбираемо е, че въпросът е повече риторичен...

---

¹⁰ Иванов, Св. Различното училище. – Капитал, бр. 27/2001 год.; Рудникова, И. Професор Балкански и Добрият Уил Хънтинг. – Капитал, бр. 39/2001 год.;

За публичното утвърждаване на частното училище са от значение ценностите, които то защитава и начините, по които го прави. От публикациите в тази медия за една по-широка аудитория става ясно, че възпитаването на общочовешки и национални ценности е основна цел на това училище и в този пункт то не отстъпва на общественото, даже го окуражава към повече педагогическа настойчивост в осъществяването на възпитанието на подрастващите. Не е признак на новаторство в съвременни условия да се каже, че обучението без възпитание е немислимо, но у нас се изисква гражданска позиция за да се прокара този принцип¹¹ в педагогическата практика на фона на липсата на целенасочена държавна политика за възпитателната функция на общественото училище.

Педагогическото утвърждаване в публичното пространство на частното училище е свързано и с доказване на иновативните му възможности в областта на учебното съдържание и педагогическите технологии. От някои публикации във вестника се разбира, че частното училище прави опити за нововъведения в педагогическата технология, които провокират и професионалната позиция на учителството. Така например от една публикация¹² се разбира, че в частно основно училище “Св.Иван Рилски” за “чужди езици, изкуства и древни култури” първият чужд език (английски) се въвежда още в първи клас, а вторият (руски) – в трети. От пети клас започва изучаването на втори западен език. Въведена е годишна миниматура по български език и математика. Създаден е етнографски кабинет и се провеждат практически занятия по различни видове изкуства. Създадена е вокална група. Издава се училищен вестник. В случая е важно не доколко всяко от тези педагогически решения е принципно ново, а това че те утвърждават конкретното частно училище като средище на новаторски дух.

При критичното мислене на съвременния човек е от значение достоверното представяне на ситуацията около частното образование. Не е тайна, че не са редки случаите, при които в отделни частни училища богати родители се опитват да се намесват грубо и безцеремонно в работата му. Така се поставят под съмнение резултатите от осъществявания реален педагогически процес: може ли, например, да се вярва на оценките на учениците, ако родителите се намесват в работата на учителите. Публикации във вестника дават

---

¹¹ По свой начин пример за това дава професионална езикова гимназия по ловен и селски туризъм, екологично земеделие и животновъдство “Жива земя” в с. Стряма. Вж. Иванов, Св. Различното училище. – Капитал, бр. 27/2001 год.

¹² Ландова, М. Частен случай в частното образование. – Капитал, бр. 33/2001 год

гласност и за тези проблеми и така спомагат за изработване на конструктивно-критично отношение към публичния образ на това училище.

Общото впечатление е, че от малкото място на “Капитал”, отделени специално за частното училище, то изглежда по-живо и привлекателно, отколкото от информациите на “Аз-буки”. Получава се така, че чрез страниците на един вестник, който е предназначен за по-широка и педагогически непрофесионална аудитория, частното училище продуцира повече публичност, отколкото от страниците на професионално ориентирания. Дори да приемем, че като частно издание вестник “Капитал” толерира частното образование, че разкроява образа му, в случая е налице представителен пример на удачен подход за публично представяне на частното училище и интелигентно подсказване с какво може да бъде обогатена стратегията на това училище за неговото публично утвърждаване. А това е, то да произвежда публичност чрез всички страни на дейността си. По този начин частното училище не само че ще утвърждава себе си, но и ще бъде конструктивен стимулатор за развитие на цялостната образователна система на страната ни.

Ползвана литература:

Ганев, В. 1990. Учебник по обща теория на правото. С.

Гълбрайт, Дж. К. 1993. Анатолия на властта. С. ИК “Христо Ботев”.

Закон за народната просвета. ДВ, бл. 86/18.10. 1991 г. изм. и доп. Бр.36/1998 год.

Милкова, Д., Е. Друмева, Ф. Рачев и др. 1995. Основи на правото. С. Тиля.

Хабермас, Ю. 1995. Структурни изменения на публичността. С. УИ “Св. Климент Охридски”.